

DSO - Concertagenda voorjaar 2003**Johann Strauss** - Ouverture Die Fledermaus**Johannes Brahms** - Violonconcert, opus 77**Antonín Dvořák** - Symfonie nr.8, opus 88

Zomerconcert DSO *) o.l.v. Carl Brainich. Soliste Annebeth Webb (viool).

Zaterdag 14 juni 2003, 20.15

OLV Onbevelekte Ontvangeniskerk, Arubastraat 48, Delft

Zondag 15 juni 2003, 15.00

Lutherse kerk, Lutherse Burgwal 7, Den Haag

Toegang € 10,00 (65+/18- € 8,00). Voorverkoop via email
kaartverkoop@hetdso.nl

*) Eigen DSO-concerten zijn vrij toegankelijk voor donateurs.

Adressen Delfts Symphonie Orkest Internet: <http://www.hetdso.nl>E-mail: bestuur@hetdso.nl

Telefoon:

Antonín Dvořák - leven en symfonieën

‘Ik trok door Bohemen van het zuiden naar het noorden en omdat ik overal heel ijverig navraag deed hoe het gewone volk muziek leerde kwam ik er eindelijk achter dat niet alleen in elke grote stad, maar in alle dorpen waar een leerschool is en lezen en schrijven onderwezen wordt, kinderen van beiderlei geslacht muziek geleerd wordt. Velen lopen naderhand achter de ploeg of doen andere arbeiderswerkzaamheden, en dan dient hun kennis van de muziek geen ander doel dan hen in staat stellen om in hun parochiekerk te zingen en als onschuldig huiselijk vermaak, die beide waarschijnlijk tot de beste en voortreffelijkste doeleinden behoren waarvoor muziek gebruikt kan worden. De Tsjechen zijn het muzikaalste volk van Duitsland en misschien wel van heel Europa’. Aldus enkele bevindingen van de Engelse musicoloog Charles Burney, in de achttiende eeuw rondreizend op het Europese vasteland. Deze muzikale cultuur bracht belangrijke musici voort, die uitzwermden over heel Europa, en die aan de wieg stonden van de Berlijnse, Weense en Mannheimer scholen. Onder hen Jan Stamicek, de Benda's, Franz Xaver Richter, Antonín Reicha en vele anderen.

Bohemen was slechts een geografische aanduiding - een nationaal identiteitsgevoel bestond nog niet. Tsjechisch en Duits werden naast elkaar gesproken, maar de bovenlaag sprak Duits. In de loop van de 19^e eeuw voltrok zich de Tsjechische culturele renaissance en groeide een Tsjechisch patriottisme. Toen Bedřich Smetana in 1861 na enkele Zweedse jaren in Praag terugkwam, vond hij een herboren vaderland. Hij werd grondlegger van de Tsjechische nationale muziek, zoals Glinka hem voor was gegaan in Rusland.

In dit culturele klimaat werd Antonín Dvořák geboren op 8 september 1841. Zijn ouders waren arm en vroom katholiek, zijn vader František slager en herbergier, en muzikaal evenals andere familieleden. Zijn eerste vioollessen ontving *Toník* rond zijn tiende van zijn

onderwijzer Josef Spitz, die ‘alle instrumenten bespeelde’. Al gauw kon hij tot genoegen van zijn vader ‘concerteren’ voor de gasten in de herberg.

Het idee ontstond om van de muziek zijn beroep te maken in plaats van herbergier of slager te worden. De eerste benodigde stap was Duits leren op de dagschool in een naburig stadje. Daarna kon de Praagse Orgelschool bezocht worden. Voor Dvořák was dit uiteindelijk meer een noodzakelijke tussenstap dan de eigenlijke weg naar het doel. ‘De hele orgelschool was muf en verrot, zelfs het orgel’, oordeelde Dvořák later. Zijn hogere muzikale inzicht verkreeg hij daarbuiten, en al tijdens de opleiding verruimde hij zijn muzikale horizon, onder meer door een loopbaan als altviolist te beginnen.

Als altviolist in het theaterorkest deed Dvořák repertoirekenis op - als aankomend componist begon een zoektocht van vele jaren. Aan muzikale creativiteit ontbrak het hem niet, maar aan zelfkritiek ook niet. Zijn creativiteit leidde tot lange composities, rijk aan fantasie en muzikale invallen, maar nog zonder de latere meesterhand, en zijn zelfkritiek leidde tot genoeg papier om de kachel aan te maken. Een onbeantwoorde verliefdheid op een piano-leerlinge, Josefina Čermáková in 1865 zette Dvořák aan tot een uitbarsting van creativiteit. Zijn eerste twee jeugdsymfonieën ontstonden. De eerste raakte aanvankelijk verloren en werd pas in 1923 teruggevonden. De partituur van de tweede wilde Dvořák verbranden, maar een huisgenoot die nog geld tegoed had nam deze in beslag als onderpand.

Dvořák was hartstochtelijk liefhebber van opera, raakte in de ban van de Nieuw Duitse School en trachtte Richard Wagner na te volgen. Hoewel zijn eerste eigen resultaten niet uitvoerbaar waren, besloot hij zijn verdere leven te wijden aan het componeren, nam ontslag als altviolist en moest nu leven van wat het geven van pianolessen hem opbracht - een reusachtig blijk van zelfvertrouwen, want hij was nog nooit in het openbaar uitgevoerd! Maar dit veranderde. Af en toe werden werken geprogrammeerd

voor concerten en er werden wat werken uitgegeven. 1873 was het jaar van de ommekeer. De hymne *De Erfgenamen van de Witte Berg*, die handelde over het leed dat het Tsjechische volk in 1620 was overkomen, sloot naadloos aan op de heersende patriottische gevoelens. Zowel de thematiek als de muziek van de onbekende Dvořák werden met geestdrift ontvangen. Met deze stimulans voltooide hij kort daarna de derde symfonie, die als eerste grote werk van Dvořák onder leiding van Smetana werd uitgevoerd. Ook privé was 1873 een keerpunt in Dvořáks leven: hij trad in het huwelijk met het jongere zusje van zijn vroegere liefde: Anna Čermáková - hun eerste kind was al geboren.

Die tijd maakte Dvořák een artistieke worsteling door: hij zocht een weg naar een Tsjechische nationale muziek, maar de ideeën van de Duitse neo-romantiek pasten hier niet in. De vierde symfonie was een product van deze worsteling en leunde nog zwaar tegen zijn voorbeeld Wagner. Maar de nieuwste opera van Smetana *De Twee Weduwen* wees Dvořák de weg die hij zocht. Hij zag in hoe wezensvreemd de Duitse neo-romantiek was voor de Tsjechische nationale muziek, en dat zijn weg veel beter aansloot op de Weense klassieken. Pas aan het einde van zijn leven greep Dvořák terug naar zijn Nieuw Duitse avontuur, maar dan als gerijpt meester, in zijn symfonische gedichten en zijn laatste opera's.

Ondanks de eerste successen was zijn financiële positie benard. Dvořák trachtte in aanmerking te komen voor een staatsstipendium en had succes. In 1863 was dit ingesteld door de Oostenrijkse overheid, ter stimulering en ondersteuning van jonge, arme, talentvolle kunstenaars. De gevreesde criticus Eduard Hanslick was voorzitter van de muziekcommissie. Deze schreef later: 'Onder de stipendium-verzoeken die jaarlijks zwaar van de partituren binnenkomen, plegen de meeste afkomstig te zijn van componisten die van de drie door de wet gestelde eisen jeugd, geen geld en talent, alleen aan de eerste twee voldoen en aan de derde niet. Het was voor ons dan ook een wel heel aangename verrassing toen op een goede dag een Praagse aanvrager, Anton Dvořák, proeven van intens, alhoewel nog maar half gerijpt

compositietalent inzond'. Dvořák schreef zijn vijfde symfonie. De eerste drie delen van deze 'Pastorale' ademen een idyllische stemming die in de dramatische finale verdreven wordt, om aan het einde weer terug te keren. Pas in 1888 werd deze symfonie door uitgever Simrock uitgegeven als 'Symfonie nr. 3', na de later gecomponeerde symfonieën '1' en '2', die tegenwoordig weer bekend zijn als 6 en 7. Om de verwarring compleet te maken was symfonie nr. 5 volgens Dvořáks eigen telling nr. 4, aangezien hij zijn eerste symfonie vergeten was, of verloren waande !

In 1877 sloeg het noodlot toe: zijn drie kinderen overleden door verschillende oorzaken. Het al eerder begonnen *Stabat Mater* werd weer opgepakt en voltooid. Dit *Stabat Mater* markeert met zijn intense smart, uitgedrukt door het koor, en de onvergetelijke beelden in de harmonisch met elkaar verbonden delen, het definitieve meesterschap dat Dvořák bereikt had.

Belangrijke vriendschappen ontstonden, zoals met de totaal aan hem tegengestelde Johannes Brahms: de al jong artistiek gevormde Noordduitser, bereisd, vrijdenker en vrijgezel, die echter evenals Dvořák een belangrijke inspiratiebron vond in de volksmuziek, en die zijn grote promotor werd. En met de beroemde dirigent Hans Richter, die Dvořák verzocht een symfonie voor de Wiener Philharmoniker te schrijven. Eind 1880 vond Dvořák de inspiratie, die resulteerde in een verbluffend meesterwerk, waarin alle delen uitblinken in muzikale schoonheid en vormgeving. Het scherzo in deze zesde symfonie werd een slavische dans, een furiant waar de vonken van af springen.

In andere dan Duitstalige landen was Dvořák nog nauwelijks bekend. Maar toen het *Stabat Mater* in 1883 in de Albert Hall ten gehore werd gebracht, was dit meteen een doorslaand succes. Opdrachten volgden, alsmede een eerste reis naar Engeland. Aan de Philharmonic Society of Londen beloofde hij zijn volgende symfonie. Deze zevende werd een hoogtepunt van Dvořáks symfonische scheppingen, en de minst Tsjechisch gekleurde. Meer reizen volgden alsmede een grote componeerdrijf: een oratorium, bagatellen, de Slavische Dansen, liederen, een opera, en in 1889 de

achtste symfonie. Deze wordt wel de Engelse genoemd, aangezien een geweldige ruzie met zijn uitgever ertoe leidde dat de symfonie in Engeland uitgegeven werd. Maar gezien de inhoud had deze met meer recht de Tsjechische genoemd kunnen worden. De vrije vorm en de onspannen en frisse sfeer maken deze symfonie na de negende tot de populairste van zijn symfonieën.

De laatste grote reis ging naar Amerika. Eind 1892 noteerde Dvořák de eerste schetsen voor zijn laatste symfonie *Uit de Nieuwe Wereld*. De dirigent van de New York Philharmonic Society, Anton Seidl, vroeg Dvořák deze bij een van de volgende concerten te mogen uitvoeren. De première was sensationeel. Dvořák schreef aan Simrock: 'Het succes van de symfonie was geweldig, de kranten zeggen dat nooit eerder een componist zo'n triomf behaald heeft. Ik zat in de loge en in de zaal zat het beste publiek van New York; de mensen applaudiseerden zo veel, dat ik vanuit de loge als een koning a la Mascagni in Wenen (lach niet) moest bedanken'.

Terug uit Amerika werd het Celloconcert het voorlopige einde van zijn componeer-activiteiten. Daarna keerde hij terug naar de muzikale verworvenheden van de Nieuw Duitse School, en legde zich toe op opera en het symfonisch gedicht. Niet iedereen was even enthousiast. Hanslick, na de Weense première van *De Waterman*: 'Hoe men zo'n afschuwelijke, van ieder verfijnd gevoel gespeende stof voor muzikale uitbeelding kan kiezen is me in het geheel niet duidelijk. Ik vrees dat Dvořák met deze gedetailleerde programmuziek terecht gekomen is op het hellend vlak, dat uiteindelijk zal leiden naar Richard Strauss'.

1 mei 1904 overleed Dvořák. Op de avond van deze nationale feestdag gingen de vlaggen halfstok.

De DSO-Nieuwsbrief is een op onregelmatige basis verschijnende uitgave, gericht aan donateurs, leden, oud-leden en geïnteresseerden in het DSO. Deze Nieuwsbrief werd samengesteld door Martijn van der Most.

DELFTS
SYMPHONIE
ORKEST